

др Бранислава ЛЕПОТИЋ КОВАЧЕВИЋ
специјални саветник генералног директора ЈП „Транснафта“ Панчево

УТИЦАЈ УГОВОРА О ОСНИВАЊУ ЕНЕРГЕТСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ НА ЈАВНА ПРЕДУЗЕЋА У ОБЛАСТИ ЕНЕРГЕТИКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Резиме

Уговор о оснивању Енергетске заједнице је први уговор на основу кога је Република Србије преузела обавезу да имплементира пројекат Европске уније у областима: електрична енергија, природни гас и нафта, конкуренција, животно средина, обновљиви извори енергије, енергетска ефикасност, сигурност снабдевања енергијом, инвестиције у енергетски сектор. Овај уговор је правни оквир за стварање јединствене тржишта енергије држава Југоисточне Европе, тј. Западне Балкана, које се интегрише са тржиштем енергије Европске уније, у условима хармонизованог правног оквира.

Јавна предузећа која су основана ради обављања енергетских делатности од општег интереса у Републици Србији, поседују у друшачијем правном оквиру нешто што је био правни оквир Европске уније, посебно узимајући у обзир чињеницу да се ради о привредним субјектима који за обављање своје делатности користе средства у својини Републике Србије. Стицањем на снагу Уговора о оснивању Енергетске заједнице, настао је нови правни оквир за област енергетике, па самим тим и за јавна предузећа у овој области. Правни оквир Енергетске заједнице се стално развија и директно утиче на функционисање јавних предузећа у области енергетике, а преко њих и на друге правне односе и области привреде и друштвеног живота у Републици Србији.

Кључне речи: Уговор о оснивању Енергетске заједнице, јавна предузећа, конкуренција.

I Уводне напомене о Уговору о оснивању Енергетске заједнице

Законом о ратификацији Уговора о оснивању Енергетске заједнице између Европске заједнице и Републике Албаније, Републике Бугарске, Босне и Херцеговине, Републике Хрватске, Бивше Југословенске Републике Македоније, Републике Црне Горе, Румуније, Републике Србије и Привремене Мисије уједињених нација на Косову у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација,¹ који је ступио на снагу средином 2006. године, Република Србија је преузела одређене међународне обавезе. Потребно је указати да је Споразум о стабилизацији и придруживању Републике Србије, из 2008. године,² потврдио тековине Енергетске заједнице у области енергетике.

Основна идеја Енергетске заједнице је стварање заједничког тржишта енергије држава Југоисточне Европе, које би се интегрисало са тржиштем енергије Европске уније. Најопштије посматрано, област енергетике обухвата производњу, превоз и продају енергије и енергената. Тржиште енергије Енергетске заједнице обухвата тржиште електричне енергије и тржиште природног гаса, а овим уговором, остављена је могућност да се тржиште енергије Енергетске заједнице прошири и на друге облике енергије, као што су утечњени природни гас, нафта и нафтни деривати, водоник и други облици енергије која се преноси мрежом.

Идеја о оснивању Енергетске заједнице произашла је из потребе остваривања сигурности снабдевања енергијом региона и повезивања тржишта енергије региона Југоисточне Европе и повезивања овог тржишта са тржиштем енергије Европске уније, као и са другим суседним тржиштима. С обзиром да су места производње енергије и места потрошње енергије често просторно удаљени, те да је неопходно изградити инфраструктуру, како би се продавци и купци повезали на ефикасан и економичан начин, потребно је створити предуслове за инвестиције у енергетску инфраструктуру, а први предуслови су политичка и економска стабилност и познат правни и регулаторни оквир за улагања.

1 Закон о ратификацији Уговора о оснивању Енергетске заједнице између Европске заједнице и Републике Албаније, Републике Бугарске, Босне и Херцеговине, Републике Хрватске, Бивше Југословенске Републике Македоније, Републике Црне Горе, Румуније, Републике Србије и Привремене Мисије Уједињених нација на Косову у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација (Сл. гласник РС, бр. 62/06).

2 Закон о потврђивању Споразума о стабилизацији и придруживању између Европских заједнице и њихових држава чланица, са једне стране и Републике Србије, са друге стране (Сл. гласник РС, бр. 83/2008).

Уговор о оснивању Енергетске заједнице, је утврдио четири основне међусобно повезане области кроз које се остварује Европска интеграција Србије и имплементација прописа Европске уније су: енергетика, унапређење и заштита животне средине, конкуренција, обновљиви извори енергије.

Уговором о оснивању створена је институционална структура Енергетске заједнице, коју чине: 1) Министарски савет, 2) Стална група на високом нивоу, 3) Регулаторни одбор, 4) Форуми (за електричну енергију и за природни гас) и 5) Секретаријат. Министарски савет је највиши орган Енергетске заједнице и има обавезу да обезбеди функционисање Енергетске заједнице, а чине га представници уговорних страна (на министарском нивоу). Уговор о оснивању Енергетске заједнице оставио је могућност проширења Енергетској заједници у погледу имплементације нових прописа Европске уније у правни оквир Уговорних страна, проширења на нове области – енергетске производе и енергетске мреже, као и за приступање других држава. Министарски савет доноси одлуке о проширењу правног оквира Енергетске заједнице.³ Посебан значај за Србију је проширење правног оквира Енергетске заједнице на област нафте и деривата нафте – основан је нови Нафтни форум са седиштем у Београду.

Активности Енергетске заједнице, су усмерене на стварање регулаторног оквира за трговину и пренос/транспорт енергије и инвестиције у овој области, кроз имплементацију релевантних прописа Европске уније. Регулаторни оквир Енергетске заједнице треба да омогући ефикасно функционисање тржишта унутар Енергетске заједнице, као и координацију узајамне помоћи у случају поремећаја снабдевања енергијом мрежама или спољних поремећаја, као и могућност стварања заједничке политике трговине енергијом са учесницима на тржиштима и ван Енергетске заједнице и Европске уније. С тим у вези треба указати да је сходно Уговору о оснивању Енергетске заједнице, унутар ове заједнице потребно имплементирати и прописе о конкуренцији, чиме је остварено да привредни субјекти, па и јавна предузећа, која обављају делатности у странама потписницама треба да поштују принципе, прописе и стандарде које примењују компаније из Европске уније, како би се избегла дискриминација на тржишту Енергетске заједнице.

II Јавна предузећа у области енергетике у Републици Србији

Јавна предузећа у области енергетике у Републици Србији постоје у свим подобластима енергетике и то: у области електроенергетике у

3 Члан 100 Уговора о оснивању Енергетске заједнице (Сл. гласник РС, бр. 62/06).

области природног гаса, у области нафте и у области топлотне енергије – даљинског грејања.⁴

Законом о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса прописано је да је јавно предузеће – предузеће које обавља делатност од општег интереса, а које оснива држава, односно јединица локалне самоуправе или аутономна покрајина.⁵ Такође је прописано да државни капитал у јавном предузећу чине новчана средства уложена од стране државе и право коришћења над стварима и правима која су у државној својини.⁶

Законом о средствима у својини Републике Србије прописано је да су средства у својини Републике Србије, односно средства у државној својини средства, која су у складу са законом стечена, односно која стекну јавна предузећа.⁷ Сходно наведеном, имовину јавног предузећа чине новчана средства која је држава уложила и право коришћења државне својине.

Потребно је указати да јавна предузећа, као субјекти који средства која користе и која ће стећи – а чији нису власник, нису привредна друштва, већ су само корисници средстава у државној својини, не послују у потпуности на тржишним основама, у њих трећа лица не могу улагати свој капитал,⁸ а опште прихваћени принципи корпоративног управљања ОЕЦД-а се не могу применити адекватно.⁹ Ово све директно утиче на пословање ових предузећа. Постоји суштинска терминолошка разлика између појма јавног предузећа у Републици Србији и у Европској унији. У Републици Србији јавно предузеће је посебна форма привредног субјекта које држава оснива ради обављања делатности

4 Јавна предузећа, која у ширем смислу имају утицај на сектор енергетике, постоје и у другим областима као што је подземна експлоатација угља и снабдевање огревним дрветом.

5 Члан 1 став 1 Закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса (*Сл. гласник РС*, бр. 25/00, 25/02, 107/05 и 108/05).

6 Члан 1 став 5 Закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса (*Сл. гласник РС*, бр. 25/00, 25/02, 107/05 и 108/05).

7 Члан 1 став 2 тачка 3 Закона о средствима у својини Републике Србије (*Сл. гласник РС*, бр. 53/95, 3/96, 54/96 и 32/97).

8 Иако је у члану 9 став 1 Закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса (*Сл. гласник РС*, бр. 25/00, 25/02, 107/05 и 108/05) прописано да имовину јавног предузећа чине право својине на покретним и непокретним стварима, новчана средства и хартије од вредности и друга имовинска права, укључујући и право коришћења добара у државној својини, односно добара од општег интереса, у пракси је, веома ретко, и никад на целини средстава у својини Републике Србије која су му дата на коришћење, донета одлука да се иста средства дају у својину јавном предузећу.

9 ОЕЦД Принципи корпоративног управљања – 2004; Мисија ОЕБС-а у Србији и Црној Гори, Београд, 2004.

од општег интереса, употребом средстава и права у својини Републике Србије. У Европској унији јавно предузеће је привредни субјект чији су извештаји јавно доступни и извори капитала прибављени на отвореном тржишту.¹⁰ У Европској унији је извршено јасно разграничење између државне својине и „јавних добара“ којима држава управља у име и за рачун јавности.

Иако имају органе управљања, руковођења и надзора, које поставља оснивач (Влада, односно надлежни орган аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе) јавна предузећа нису самостална у доношењу одлука о пословању, већ у прописаним случајевима морају добити сагласност оснивача.¹¹

Законом о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса су утврђене области у којима се обављају делатности од општег интереса, као и начин оснивања и заштите и контроле обављања делатности од општег интереса. Прописана је и сходна примена Закона о привредним друштвима и Закона којим се уређује начин обављања делатности од општег интереса.

Законом о енергетици су именоване делатности у области енергетике које су делатности од општег интереса, тако да је утврђено да су све мрежне делатности у области електроенергетике, природног гаса, нафте и нафтних деривата и топлотне енергије, делатности производње електричне енергије и топлотне енергије, складиштења природног гаса и делатности трговине електричном енергијом, природним гасом и топлотном енергијом ради снабдевања тарифних купаца – делатности од општег интереса.¹² Постоји термиолошка разлика између појма „де-

10 Елена Закова, „Водичи кроз ЕУ политике: Енергетика“ у: Бранислава Лепотић Ковачевић, Александар Ковачевић (уредници), *Европски покрети у Србији*, Београд, 2010, стр 186.

11 У члану 27 став 1 Закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса (Сл. гласник РС, бр. 25/00, 25/02, 107/05 и 108/05) прописано је да ради обезбеђивања заштите општег интереса у јавном предузећу, оснивач јавног предузећа, даје сагласност на: 1) статут; 2) давање гаранција, авала, јемстава, залога и других средстава обезбеђења за послове који нису из оквира делатности од општег интереса; 3) тарифу (одлуку о ценама, тарифни систем и др.); 4) располагање (прибављање и отуђење) имовином предузећа веће вредности, која је у непосредној функцији обављања делатности од општег интереса, утврђеном оснивачким актом; 5) акт о општим условима за испоруку производа и услуга; 6) улагање капитала; 7) статусне промене; 8) акт о процени вредности државног капитала и исказивању тог капитала у акцијама, као и на програм и одлуку о својинској трансформацији; 9) друге одлуке, у складу са законом којим се уређује обављање делатности од општег интереса и оснивачким актом.

12 Члан 3 Закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса (Сл. гласник РС, бр. 25/00, 25/02, 107/05 и 108/05) и члан 41 Закона о енергетици (Сл. гласник РС, бр. 84/04).

латности од општег интереса“ у Републици Србији и у Европској унији. У Републици Србији су делатности од општег интереса законом прописане делатности од интереса за друштвену заједницу и/или државу. У Европској унији су делатности од општег интереса делатности код којих регулаторни тржишни механизам не обезбеђује социјално пожељни резултат и које се, под прописаним условима могу прибављати плаћањем из јавних средстава и где се извршиоци бирају применом јавног тендера.¹³

Право на обављање делатности од општег интереса може се стећи на више начина, поред основног – оснивања јавних предузећа. Држава може уговором поверити обављање делатност од општег интереса и другом предузећу, предузетнику или делу предузећа, уколико испуни прописане услове. Није прописана обавеза расписивања јавног тендера за закључивање уговора о поверавању обављања делатности од општег интереса, нити овај уговор има прописан период важења. За обављање делатности од општег интереса, држава може дати концесију у складу са условима утврђеним Законом о концесијама.¹⁴ У случају да право на обављање делатности од општег интереса није коришћено у складу са прописаним и уговореним начином оно се може одузети, што би код јавних предузећа било знатно теже.

Област топлотне енергије није директно регулисана Уговором о оснивању Енергетске заједнице, за сада, иако постоји индиректан утицај примене одредби овог уговора и на јавна предузећа у области топлотне енергије. У нашем домаћем праву област топлотне енергије је регулисана и Законом о енергетици и Законом о комуналним делатностима,¹⁵ а за разлику од области електроенергетике, природног гаса и нафте и дераивата нафте, у надлежности је локалне самоуправе. Ова област се неће даље разматрати у овом раду.

13 Елена Закова, *нав. рад*, стр 181 и 186. У вези са појмом „делатности од општег интереса“ треба размотрити и појам „обављања делатности од општег интереса“ које значи ексклузивно право истраживања, коришћења, управљања, заштите и унапређивања добара од општег интереса. У Србији се начин обављања делатности од општег интереса утврђују одлуком Владе или другог надлежног органа у складу са законом. У Европској унији „*services of general interest*“ су веома јасно дефинисане и сведене на делатности природног монопола где се утврђује право приступа треће стране.

14 Закон о концесијама (*Сл. гласник РС*, бр. 55/03).

15 У члану 4 став 1 тачка 3 Закона о комуналним делатностима (*Сл. гласник РС*, бр. 16/97 и 46/98), утврђено је да је производња и снабдевање паром и топлим водом комунална делатност, док Закон о енергетици ову делатност дели на више делатности: Производња топлотне енергије, дистрибуција топлотне енергије, управљање дистрибутивним системом за топлотну енергију и снабдевање топлотно енергијом тарифних купаца.

III Промене у правном оквиру Републике Србије под утицајем Енергетске заједнице

Под утицајем Атинског процеса и процеса Европског партнерства, Законом о енергетици из 2004. године, иако Уговор о оснивању Енергетске заједнице још није био потписан нити ступио на снагу, у правни систем Републике Србије су у великој мери имплементирани одредбе прописа Европске уније из другог пакета о тржишту електричне енергије и природног гаса донетих 2003. године.¹⁶ Уговором о оснивању Енергетске заједнице су дефинисани рокови који се односе на имплементацију ових прописа, односно њихових циљева, као и утврђење рока за отварање тржишта енергије. Императивно је прописано да тржиште електричне енергије и природног гаса за све купце који нису домаћинства треба да буде отворено 1. јануара 2008. године, а за све купце на тржишту – 1. јануара 2015. године. Отварање тржишта подразумева да у првој фази сви купци електричне енергије и природног гаса, осим домаћинстава, а у другој фази сви купци имају право избора од кога ће купити енергију. Ова обавеза значи да је неопходно створити предуслове који ће омогућити функционисање отвореног тржишта, тј. омогућити доступност енергије у смислу набавке, али и доступност енергије у смислу њене испоруке сваком појединачном потрошачу. Такође је потребно оспособити и потрошаче да имају адекватан ниво познавања функционисања оваквог тржишта, које има низ својих специфичности почев од производње довољне количине енергије, прекограничне трговине енергијом, приступа треће стране свакој енергетској мрежи оспособљеној да стабилно функционише у таквим условима и прекограничан „пренос“ енергије, укључив и транзит. Све ово захтева испуњење низа техничких, економских и стратешких параметара, уобличених у прописе који омогућавају његово функционисање у пракси.

Прописи Европске уније у области енергетике који, сходно процесу Енергетске заједнице, треба да буду имплементирани у правном систему Републике Србије обухватају: обавезу раздвајања вертикално и хоризонтално интегрисаних енергетских субјеката рачуноводствено, технички и правно; организовање регулаторног тела, регулацију мрежних енергетских делатности, приступ систему и тржишту енергије,

16 Директива Европске заједнице бр. 2003/54/ЕС Европског парламента и Савета од 26. јуна 2003. године која се односи на заједничка правила за унутрашње тржиште електричне енергије; Директива Европске заједнице бр. 2003/55/ЕС Европског парламента и Савета од 26. јуна 2003. године која се односи на заједничка правила за унутрашње тржиште природног гаса; Уредба Европске заједнице бр. 1228/2003/ЕС Европског парламента и Савета од 26. јуна 2003. године о условима за приступ мрежи ради прекограничне размене електричне енергије.

прикључење на енергетску мрежу, решавање спорова између енергетских субјеката и слично – све уз поштовање прописа о заштити животне средине, конкуренције, енергетске ефикасности и повећање коришћења обновљивих извора енергије у укупном конзуму енергије – како би се обезбедила сигурност снабдевања енергијом. Република Србија је применом одредби Закона о енергетици имплементирала основе ових механизма.

До доношења Закона о енергетици, у области електропривреде, целину енергетског процеса је обављало једно јавно предузеће „Електропривреда Србије“. Након доношења овог закона, у области електропривреде извршено је рачуноводствено и правно раздвајање преноса електричне енергије, који сада обавља Јавно предузеће „Електро mreжа Србије“ (ЈП ЕМС),¹⁷ од осталих енергетских делатности. Бивше Јавно предузеће „Електропривреда Србије“ је престало да постоји, а основано је ново Јавно предузеће „Електропривреда Србије“ (ЈП ЕПС),¹⁸ које је организовано као вертикално организовано предузеће које обавља делатности производње, дистрибуције, трговине електричном енергијом и трговине електричном енергијом ради снабдевања тарифних купаца. Дистрибуцију електричном енергијом и трговину електричном енергијом ради снабдевања тарифних купаца обављају друштва са ограниченом одговорношћу основана од стране ЈП ЕПС-а, која су у систему ЈП ЕПС-а. Пре доношења Закона о енергетици у области нафте и гаса постојало је једно Јавно предузеће „Нафтна индустрија Србије“. Након доношења Закона о енергетици, ово јавно предузеће је престало да постоји, а у области природног гаса за обављање делатности транспорта природног гаса, складиштења природног гаса, дистрибуције природног гаса, трговине природним гасом и трговине природним гасом ради снабдевања тарифних купаца – основано је Јавно предузеће „Србијагас“.¹⁹ Ово јавно предузеће је након доношења Закона о енергетици основано као ново јавно предузеће. Са Руским партнером, сходно Међународном уговору који је Република Србија закључила, ЈП „Србијагас“ је 2010. године основало заједничку фирму за складиштење природног гаса.²⁰ На тржишту природног гаса делатност транспорта природног гаса обавља још и „Југоросгаз“ а.д. Београд, као друштво са страним капиталом, у коме ЈП „Србијагас“ има мањински удео. У области дистрибуције природног

17 Одлука о оснивању Јавног предузећа за пренос електричне енергије и управљање преносним системом (Сл. гласник РС, бр. 12/05 и 58/05).

18 Одлука о оснивању Јавног предузећа за производњу, дистрибуцију и трговину електричне енергије (Сл. гласник РС, бр. 12/05 и 5/10).

19 Одлука о оснивању Јавног предузећа за транспорт, дистрибуцију, складиштење и трговину природног гаса (Сл. гласник РС, бр. 60/05, 51/06, 71/09 и 21/10).

20 Закон о потврђивању Споразума Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о сарадњи у области нафтне и гасне привреде (Сл. гласник РС, бр. 83/08).

гаса и трговине природних гасом ради снабдевања тарифних купаца постоји тридесетак привредних субјеката. Престанком ЈП „НИС“, настало је Јавно предузеће „Транснафта“,²¹ које обавља мрежне енергетске делатности у области нафте и деривата нафте. На овај начин је, сходно европским прописима, извршено реорганизовање и реструктурирања јавних предузећа у области енергетике.²²

Посебну улогу у отварању тржишта енергије има Агенција за енергетику Републике Србије. Ова агенција је основана 2005. године, на основу Закона о енергетици. Њена основна улога је да врши регулацију природног монопола у области енергетике, а посебно регулацију тарифа енергетских мрежа и цена енергије за снабдевање тарифних купаца и енергената.²³ Улога Агенције за енергетику је да доноси методологије за обрачун тарифних елемената за тарифне системе за регулисане енергетске делатности (делатности од општег интереса). Ипак приликом одређивања тарифних система који обухватају цене енергетских услуга и енергије, јавна предузећа иако су применила методологије и тарифне системе које је донела Агенција за енергетику, морају да добију сагласност Владе, што значајно утиче на њихову слободу доношења одлука. Због чињенице да је цена електричне енергије у коју је урачуната и услуга електроенергетских мрежа – ниска, на тржишту електричне енергије још увек нема других купаца осим тарифних, иако је Агенција за енергетику дала могућност, да се и други купци појаве на тржишту. У области природног гаса и топлотне енергије такође постоје проблеми у овој области.

Нераздвајање услуга енергетских мрежа и електричне енергије – као робе, утиче двојако или на нејасно дефинисање „јавног добра“ или на непримену конкурентности у делатности трговине енергијом. Потребно је указати да је Европска унија унутар свог законодавства утврдила институт „јавног добра“ и начин коришћења јавног добра, који се везује за обављање делатности од општег/јавног интереса. Овај институт је развијен и слојевит, са посебним појмовима, за које у правном систему Републике Србије постоји један „делатност од општег интереса“. Користе се и други појмови „јавне услуге“, „јавни интерес“, „општи интерес“ и слично. Због наведеног, у Републици Србији постоји правна несигурност приликом примене прописа у наведеној области.²⁴

21 Одлука о оснивању Јавног предузећа за транспорт нафте нафтоводима и транспорт деривата нафте продуктоводима (Сл. гласник РС, бр. 60/05 и 83/05).

22 Branislava Lepotic Kovacevic, *Energy Law – Serbia*, International Encyclopedia of Laws, Kluwer Law International BV, Netherlands, 2008, pp. 84–87.

23 У надлежности Агенције за енергетику су и остале енергетске делатности, јер Агенција издаје лиценце за обављање енергетских делатности, сходно одредбама Закона о енергетици (Сл. гласник РС, бр. 84/04).

24 Има више докумената, прописа и пресуда више институција Европске уније (укључив Лисабонски уговор, директиве, пресуде Европског суда правде) којима се

Обавеза приступа треће стране, сходно прописима Европске уније подразумева право коришћења конкретне мреже, под прописаним условима. За енергетске мреже у области електричне енергије и природног гаса прописано је да право приступа буде регулисано, а не уговорно. Овај принцип подразумева право и обавезу оператора, тј. лица које управља мрежом да има обавезу да омогући трећем лицу коришћење те мреже, под регулисаним, јавно објављеним условима, уз поштовање принципа недискриминације. То подразумева, да је цена коришћења мреже унапред утврђена и јавно доступна под једнаким условима за све, као и да постоје за сваку мрежу правила рада, која су донета уз сагласност регулаторног тела. Оператор мреже треба да буде независан у доношењу својих одлука о приступу мрежи, у смислу техничког раздвајања управљања мреже од управљања самим привредним субјектом који је власник мреже. Такође је потребно да на сличном принципу буде омогућено прикључење нових корисника на енергетску мрежу, као и доступност тржишта енергије свим потенцијалним учесницима. Овај комплексан принцип је имплементиран у Закону о енергетици, али у пракси још увек нису донета сва правила рада мреже, што може да утиче на његово остваривање. Такође и друге Уговором о оснивању Енергетске заједнице преузете обавезе, као што су примена прописа о заштити животне средине, повећање енергетске ефикасности (која се за сада односи само на област потрошње) и повећање учешћа обновљивих извора енергије за производњу енергије – утичу, а у будућности ће све више утицати, на пословање јавних предузећа у области енергетике.

За положај и обављање делатности јавних предузећа у области енергетике посебан утицај врше, а у будућности ће извршити још више одредбе Уговора о оснивању Енергетске заједнице из области конкуренције. Начело конкуренције у Европској унији се остварује са два различита аспекта: 1) конкуренција између већ постојећих учесника на тржишту обезбеђује се правилима која се тичу међусобног односа тих учесника и правилима којима се увећава тржиште, односно гарантује

изграђују такозване заједничке вредности Европске уније у односу на услуге општег интереса. Протокол бр. 26. Лисабонског уговора (Consolidated version of the Treaty on the European Union and the Treaty on the Functioning on the European union, *Official Journal of the European Union*, C 83 Volume 53, 30 March 2010) препознаје кључну улогу националних, регионалних и локалних власти у прибављању и организовању услуга од општег интереса, будући да су те власти ближе непосредним потребама корисника. Међутим, ове услуге треба да буду прибављене у транспарентном поступку сходно начелима јавних набавки и не треба да ометају функционисање заједничког тржишта. Исто тако није дозвољено ванбилансно поравнање којим би се услуге од општег интереса прибављале у замену за право коришћења јавних добара или природних богатстава или пак, право на монополски положај или друге тржишне бенефиције. У овој области предстоји значајно усаглашавање правног система Србије са општим правним поставкама које су у примени у Европској унији. Ова област је у прописима Европске уније значајније обрађена у области пресуда/случајева Европског суда правде. Елена Закова, *нав. рад*, стр. 41.

могућност учешћа на тржиштима свих држава чланица (коришћењем прекограничних капацитета енергетских мрежа и на друге начине) и 2) могућношћу уласка у грану, која се остварује обавезом држава да направе такав систем давања дозвола за изградњу нових објеката, да он омогући равноправан и једноставан улазак у грану новим учесницима и у смислу обављања делатности и коришћења ефеката тих делатности. Самим текстом Уговора о оснивању Енергетске заједнице је утврђена обавеза имплементације одређених одредби Уговора о оснивању Европске заједнице (члан 81, 82 и 87 и члан 86 ставови 1 и 2).^{25 26} Чланови 81 и 82 Уговора о оснивању Европске заједнице регулишу на класичан начин правила о антимонополском понашању. Члан 86 се односи на питање природног монопола и његових функционисања у условима конкуренције. Члан 87 се односи на државну помоћ, али и на недржавну помоћ – која такође утиче на остваривање принципа конкуренције. Њиме је стриктно прописано који поступци јесу, а који могу бити државна помоћ, јер се њима не нарушава конкуренција.

IV Закључак

Да би се Уговором о оснивању Енергетске заједнице извршиле међународно преузете обавезе имплементације прописа Европске уније, потребно је пре свега разјаснити термиолошке разлике у појмовима права Европске уније и права Републике Србије у погледу садржаја појмова „јавно предузеће“, „јавно добро“ и „делатности од општег интереса“. Тек са правилним разумевањем ових термиолошких разлика, могуће је јасно разумети садржај уредби и циљеве директива Европске уније и правилно их имплементирати у правни систем Републике Србије, како би се постигао њихов потпуни ефекат. Уз све то треба водити рачуна о низу утицаја окружења, који се значајно разликују у Европској унији, у односу на Републику Србију, а који такође утичу на примену имплементираних норми у пракси.

Целина енергетског процеса у коме јавна предузећа имају значајну улогу у великој мери ће бити промењена спровођењем захтева Енергетске заједнице, која се стално развија, обухватајући нове енергетске области, нове прописе Европске уније и нове учеснике на тржишту, и захтева суштинско разумевање, стално праћење и надограђивање правног система Републике Србије.

Енергетска заједница ће својим правилима све дубље утицати на јавна предузећа у правцу повећања њихове конкурентности и поштовања основних принципа регулације тржишта енергије.

25 Анекс 4 Уговора о оснивању Енергетске заједнице (Сл. гласник РС, бр. 62/06).

26 Елена Закова, *нав. рад*, стр 110–112.

Основни циљ Енергетске заједнице – сигурност снабдевања енергијом, биће могућ само уз нове инвестиције и повећање флексибилности постојећих учесника на тржишту, од којих су на тржишту Републике Србије јавна предузећа, чија средства су у својини Републике Србије. Остваривање принципа енергетске безбедности и у том циљу нових инвестиција на тржишту енергије Републике Србије, на коме за сада главну улогу имају јавна предузећа, моћи ће се остварити уз њихову корпоративизацију и повећање квалитета корпоративног управљања.

Branislava LEPOTIĆ KOVAČEVIĆ, PhD

Special Advisor to General Director, JP Transnafta Pančevo

IMPACT OF THE TREATY ESTABLISHING THE ENERGY COMMUNITY TO PUBLIC ENTERPRISES IN THE ENERGY SECTOR IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The Treaty Establishing the Energy Community is the first Treaty by which the Republic of Serbia committed to implement the legislation of the European Union into areas: electricity, natural gas and oil, competition, environment, renewable energy sources, energy efficiency, security of energy supply, energy investments. This Treaty is the legal framework to build of the integrated energy market of the countries of the South Eastern Europe, ie. Western Balkan, which will be integrated with European Union energy market, upon harmonization of legal systems.

Public enterprises established in the Republic of Serbia in the aim to perform the energy activities of general interest, work in the different legal framework than in the European Union, practically due to the occasion that legal entities for performing these activities use assets owned by the Republic of Serbia. The Treaty Establishing the Energy Community creates new legal system for energy sector and therefore for public enterprises in that sector. Legal framework of the Energy Community which is permanently developing, has direct impact functioning of public enterprises in the energy sector and through that has impact into other legal relations in the economy and society of the Republic of Serbia.

Key words: *Treaty establishing the Energy Community, public enterprises, competition.*